

Cuvânt în cadrul unei emisiuni la Televiziunea Tele 7 abc
(emisiunea "Dan Diaconescu în direct", 9 octombrie 2000)

Stimați telespectatori,

Răspunzând invitației pe care postul Tele 7 abc mi-a făcut-o, am ales să vorbesc despre opinia mea privitoare la câteva din problemele care mie mi se par de o mai mare actualitate pentru societatea românească. Au mai rămas puține săptămâni până când se va încheia mandatul celei de-a doua administrații de după revoluție, aceea girată, în principal, de forțele politice aflate în opoziție între anii 1990 și 1996 [Coaliția CDR-PD-UDMR și președintele Emil Constantinescu]. Cred că acesta este un moment în care fiecare dintre noi are dreptul la propria viziune asupra treburilor publice, care, fatalmente, contează în destinul - social dar și individual - al nostru.

Mă număr printre cei care-și doresc să ajungă cât se poate mai rar în studiourile televiziunilor. Din cauza aceasta și din dorința de a mă opri cât mai concis asupra lucrurilor pe care vreau să le spun, am ales să mă adresez dumneavoastră în acest mod, chiar dacă destul de neuzual în asemenea împrejurări.

Este un adevăr care nu mai trebuie demonstrat că în cei 11 ani de după revoluție România a făcut pași importanți în evoluția ei postcomunistă. Iar lucrul acesta se datorează - într-o măsură despre care se poate discuta, desigur - și clasei politice de după 1989. Progresele făcute în democratizarea societății, în construcția statului de drept și a economiei libere sunt importanți, și doar cineva de rea-credință ar putea să-i conteste. Eforturile pentru pregătirea integrării în comunitatea statelor democratice, pentru găsirea de soluții adecvate lumii de astăzi în problematica conviețuirii interetnice civilizate sunt și ele importante. Și trebuie afirmate de fiecare dată atunci când așa ceva se cuvine făcut. Probabil că în campania electorală autorii acestor reușite vor insista asupra lor mai mult decât aș putea eu - sau oricine altcineva - s-o fac aici.

Cineva observa de curând, foarte inspirat, că alegerile se câștigă mai ales cu promisiuni decât cu bilanțuri. Așa se va întâmpla, cu siguranță, și la alegerile care vin. Și, în ultimă instanță, poate că nici nu este rău că este așa. Singura problemă care mi se pare că trebuie să se pună este aceea ca oamenii să se poată apăra cât mai bine de tentația politicianilor - universală și etern ireprimabilă - de a obține voturi prin orice mijloace. De aceea, cred că este dreptul tuturor celor cărora li se cere votul să știe de ce, de pildă, în toți anii de după revoluție nivelul lor de viață s-a degradat încontinuu, până astăzi chiar. Multe din datele oficiale, oricâtă bunăvoință ar avea cei care le gestionează, nu pot să ascundă realitatea. Doi indicatori mi se par cât se poate de relevanți, din păcate prin gravitatea lor, pentru ceea ce spun: natalitatea și mortalitatea în anii de după revoluție. Din anul 1990, când se situa la 13,6 nașteri la mia de locuitori, natalitatea a scăzut continuu, până la 10,4 la mie în 1999. Explicațiile principale ale acestei evoluții țin, indiscutabil, de degradarea standardului material al populației. Aceleași cauze sunt răspunzătoare, în principal, și de creșterea mortalității: de la 10,6 decese la mia de locuitori în 1990, la 12 la mie în 1998 și 1999. (Dacă în 1990 s-au înregistrat 247.000 de decese, în 1998 numărul lor s-a ridicat la

269.000). Dar poate că cel mai semnificativ lucru este acela că mortalitatea din deceniul 1990-1999 a fost mai mare chiar și decât în deceniul 1980-1989, când "nivelul de trai" ajunsese la cotele cele mai dramatice și mai aberante ale perioadei comuniste. În anul 1986, ca să dau numai un exemplu, mortalitatea fusese de 10,6 la mie, iar un deceniu mai târziu, în 1996, de 12,7 la mie. În sfârșit, pentru a mă opri aici cu aceste cifre, trebuie notată și o altă constatare, oficială, referitoare la anul 1999 (ultimul pentru care s-au făcut analize definitive) - "în principal din cauza resurselor bugetare insuficiente, a slabei dotări materiale și a calității necorespunzătoare a îngrijirii medicale, în anul 1999 s-au înregistrat peste 42.000 de decese care puteau fi evitate".

În fiecare din anii de după revoluție, absolut toți responsabilii guvernamentali au anunțat că peste trei sau șase luni - sau, în orice caz, nu mai târziu de un an - românii vor începe să simtă o ameliorare a nivelului lor de viață. Sunt, peste câteva săptămâni, 11 ani de la revoluție, și lucrul acesta nu s-a întâmplat. Optimismul d-lui Isărescu, intrat și el de câteva luni în campania electorală, pare să nu contamineze pe nimeni. „Certitudinile” privind "creșterea economică sănătoasă" sunt în cazul cel mai bun un optimism excesiv. Inflația anuală tinde, mai nou, către 50%, ceea ce este, totuși, altceva decât a promis Guvernul actual la investiție, 27%. Cel puțin până în acest moment, deficitul comercial este și el mai mare decât cel de anul trecut (conform ziarului Bursa, 2 octombrie 2000). Investițiile străine pe care România le-a atras în zece ani sunt la nivelul celor din Polonia, de pildă, din doar nouă luni. După 1996 nivelul lor a scăzut constant și foarte sever, în luna iulie anul acesta totalizând o valoare efectiv alarmantă - 3,2 milioane de dolari. Gravele probleme ale sistemului bancar de stat au lipsit reforma economică de un element care putea să fie important pentru succesul său. Întârzierea privatizării, mai cu seamă în anii administrației PDSR - din cauze ținând de "logica", inițială, a lui "Nu ne vindem țara", de ezitățile guvernanților sau de interesele politicianilor - a produs și continuă să producă consecințe dintre cele mai serioase. Mă număr printre cei care știu că superlativale și certitudinile în alb și negru sunt cele mai riscante. Cu toate acestea, afirm cu toată convingerea că cele mai rele trei lucruri care s-au întâmplat după revoluție au fost întârzierea privatizării, neglijarea agriculturii și turismului și corupția din administrația publică (la 30 septembrie 2000 se privatizase doar 27,51% din proprietatea de stat existentă la 1 ianuarie 1990 – conform datelor din Raportul Fondului Proprietății de Stat, publicate în ziarele Adevărul din 12 octombrie 2000 și România liberă din 13 octombrie 2000). Deși deloc mai puțin importante, asupra chestiunilor ținând de construcția instituțională a statului de drept, de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu mă voi putea opri din cauza timpului limitat. În orice caz, o sumară enumerare nu ar putea să nu aibă în vedere deficiențele legislative penale, privind serviciile de informații, practica și legislația care aduc atingere unor drepturi ale minorităților, dreptului de acces la informația de interes public, protecția vieții private, dreptul de proprietate, libertatea de exprimare și religioasă etc. Fără ca măcar să caute explicații pentru situația de astăzi, politicianii sunt cât se poate de preocupați să găsească formule magice pentru promisiunile lor. D-l Petre Roman ne promite că din vară vom călători în Occident fără vize și că, dacă va fi ales, va fi neîndurător cu corupția.

Analizele pe anii 1999 și 2000 ale organizației Transparency International situează România pe locuri deloc onorabile în clasamentele internaționale privind corupția - 17

din 99 de țări, respectiv 23 din 90 de țări (stau mai bine decât noi, uneori la distanțe mari, țări precum Columbia, Belarus, Ghana, Etiopia, Namibia, Botswana etc). Corupția este una din cauzele principale pentru care investitorii străini au ocolit și ocolesc România. Ce crede, oare, d-l Petre Roman despre concetățenii săi atunci când, după mai bine de un deceniu de prezență neîntreruptă în prim-planul vieții politice românești, le promite că, dacă îl vor mai alege încă o dată, va fi necruțător cu corupția? Dar nu cumva problemele au început, după revoluție, chiar cu abuzurile în împărțirea de vile și terenuri la cei care luaseră de câteva luni puterea, la camarazii lor și la tot felul de oameni de afaceri? Nu în timpul guvernului d-lui Roman și al mandatului d-lui Băsescu bună parte a flotei maritime a dispărut? Deși în urmă cu câteva luni, când încă mai era ministru, o hotărâre judecătorească irevocabilă și definitivă îl obliga să repună pe post un funcționar ministerial pe care îl dăduse abuziv afară, d-l Băsescu a refuzat categoric să se conformeze. Nu un astfel de dispreț față de lege și autoritatea judecătorească - nemiîntâlnit nicăieri într-o lume normală - dă tonul bunului plac și corupției din administrație? Sesizat în legătură cu unele din faptele care îl priveau, Parchetul General decidea, în urmă cu doi sau trei ani, că d-l Roman este nevinovat, precizând în același timp însă, cu aerul că vrea să facă o glumă bună, că documentele privitoare la acele fapte dispăruseră din arhive... Dacă va fi ales, promite d-l Roman să-i sancționeze pe cei care au umblat la arhive?

M-am întrebat uneori dacă nu cumva dau eu o importanță exagerată chestiunilor legate de corupția din administrația publică. Nu cred că este așa, mai ales într-o situație precum aceea în care se află România, despre care se vorbește tot mai mult ca despre o țară în care, "deși corupția este tot mai răspândită, nici un oficial de rang înalt nu a fost condamnat pentru corupție". Nu demult, șeful statului însuși a admis că "În România hoția este generalizată". În paranteză fie spus, în atari condiții, d-l Constantinescu nu era deloc îndreptățit să se supere pe remarcă pe care Regele Mihai a făcut-o - și care se referea, evident, la el și la ceea ce se întâmplă în acești ani în țara pe care el o conduce - remarcă potrivit căreia "Nimeni n-a văzut vreun monarh acuzat de trafic de țigări". Apropo de Regele Mihai, lipsa de simpatie cu care este tratat de mulți politicieni și unii intelectuali pare să vină și din aceea că Regele nu a organizat mineriade, nu a devalizat băncile, nu poate fi acuzat de traficul de țigări și nici nu l-a dat afară pe Paul Goma din Uniunea Scriitorilor. Revenind, însă, într-o țară în care rânduielile vechi trebuiau înlocuite în întregime cu altele noi, în care construcția trebuia să înceapă practic de la temelii, nimic nu cred că era mai important decât statornicirea domniei legii, decât asigurarea unei administrații cât mai corecte. O administrație care să fie corectă nu pentru că așa ar fi fost moral sau pentru că asta ar fi dat bine la "imaginea României în lume", ci pentru că lucrul acesta ar fi fost un element de maximă eficiență în însăși repunerea în funcție a societății românești și în conectarea ei la sistemul comunității internaționale civilizate. Un raport din urmă cu numai câteva zile, adoptat de Parlamentul European, atrage atenția că, în cazul României, corupția reprezintă unul dintre cele mai importante trei obstacole în calea aderării la Uniunea Europeană, față de care s-a cerut luarea de măsuri ferme. România este, se știe, cu siguranță că și din aceste cauze, în coada plutonului țărilor candidate la intrarea în Uniunea Europeană. Este de înțeles ca lumea civilizată, căreia vrei să i te alături, să-ți spună: faceți mai repede privatizarea, corecțivă legislația ș.a.m.d. Dar să și se spună - atenție, voi aveți o problemă cu corectitudinea și

cu cinstea este mai greu de înțeles – și, în orice caz, destul de puțin onorabil. În ultimii zece ani, a dispărut o flotă întregă, băncile au fost devalizate de miliarde de dolari și absolut nimeni nu răspunde pentru cele întâmplate. Sute de mii, sau poate milioane de oameni au fost escrocați de SAFI, FNI și alte Caritasuri iar Ioan Stoica (de care lumea probabil că a și uitat), Viorel Cataramă, George Danielescu, Sorin Ovidiu Vântu, Ioana Maria Vlass sunt bine mersi. (Spectacolul fastuos prin care Viorel Cataramă și-a sărbătorit cei zece ani de când s-a apucat de afaceri, alături de un mare artist al lumii și de floarea politicii românești, este o parabolă tragi-comică a României de astăzi). Pentru imensele fraude bancare, George Constantin Păunescu, Viorel Cataramă, Alexandru Dinulescu, Sever Mureșan erau, la începutul lui 1997, în cercetările Parchetului. Astăzi nici unul nu mai are nici o grijă și își văd cu toții liniștiți de problemele lor, unii în țară, alții în străinătate. Iar faptul că unii dintre ei, despre care am reușit să aflăm, au fost sponsori ai celor mai importante campanii electorale are semnificația lui. În ce privește chestiunea finanțării partidelor, refuzul categoric și constant al aproape tuturor acestora de a face publice datele la care legea le obligă este, în opinia mea, unul din lucrurile cele mai grave cu putință, care explică mult din situația actuală (analizele făcute de Asociația Pro Democrația în cursul acestui an dau cel puțin o parte a dimensiunii lucrurilor). Cei mai înalți responsabili ai Curții de Conturi, singura instituție abilitată să urmărească respectarea legii, declară public că nu au făcut și nu vor face verificări din "precauțiile" pe care și le iau în raporturile lor cu oamenii politici.

Nu cred că exagerează cei care vorbesc despre o anumită disoluție a autorității statului și despre riscul prăbușirii încrederii populației în instituțiile publice. Personal cred că situația în care s-a ajuns, ca circa 75% din populație să declare că nu are încredere nici în Justiție, este una la care ar trebui reflectat cu destulă atenție. În campania electorală din 1996, d-l Constantinescu și cei care l-au susținut promiteau: "A venit timpul ca aceia care au devalizat băncile și au adus această țară în ruină să răspundă pentru faptele lor." După prăbușirea Bancorex și după refuzul responsabililor bancari, inclusiv al fostului guvernator, d-l Isărescu, m-am adresat președintelui Constantinescu pentru a face publică lista demnitarilor și funcționarilor publici care s-au folosit de funcțiile lor pentru a obține așa zisele credite preferențiale. D-l Constantinescu mi-a răspuns, printr-unul din consilierii săi, că nu poate face lucrul acesta pentru că nu permite secretul bancar (care apără prestigiului băncii și al clienților ei - o bancă desființată deja și niște clienți care, repet, s-au folosit de pozițiile lor pentru a-și procura avantaje foarte mari pe seama banului public). Pentru că este evident că nu despre grija de nu știu care articol din legea bancară este în realitate vorba - articol de altminteri în vădit dezacord cu normele constituționale în materia accesului la informația de interes public - se pune întrebarea cine și ce interese are ca adevărul despre devalizarea băncilor să nu se afle? Unele informații recente spun că la nivelul echipelor de campanie electorală ale principalelor forțe politice este în curs să se convină ca un număr de teme să fie evitate, de toți, pe timpul alegerilor. Asupra a două dintre ele pare să se fi ajuns deja la o înțelegere: fondurile partidelor și finanțarea campaniilor electorale și corupția, în special ceea ce s-a întâmplat în sistemul bancar (actuala putere și fosta putere având interese reciproce, mai ales Bancorex contra CEC).

Invitat recent la o discuție la Grupul pentru Dialog Social, d-l Mugur Isărescu, fost guvernator al Băncii Naționale timp de un deceniu, a insistat foarte tare pe faptul că nu are absolut nici o legătură cu prăbușirea atâtor bănci și cu prejudiciile imense cauzate interesului public. "În privința obligațiilor de supraveghere a băncilor de către Banca Națională, a spus d-l Isărescu, percepția a fost și este în continuare că supravegherea înseamnă un fel de control. Lumea nu a înțeles că noi nu am condus nici o bancă comercială. Nu aveam dreptul să mă bag peste ele. Nu știu dacă mă credeți, dar la Bancorex nu am fost niciodată, și nu era bine să mă duc acolo, să intru în clădire, îi chemam la Bancă pe cei de acolo. În clădirea cea nouă am ajuns după ce s-au prăbușit". Iată însă ce spune Statutul Băncii Naționale, Legea 101/1998, după care această Bancă este organizată și funcționează. La capitolul V - Supravegherea bancară - se stabilește că pentru asigurarea viabilității și funcționării sistemului bancar, "Banca Națională este împuternicită să controleze și să verifice, pe baza raportărilor primite și - atenție - prin inspecții la fața locului, registrele, conturile și orice alte documente ale băncilor autorizate pe care le consideră necesare pentru îndeplinirea atribuțiilor sale de supraveghere". Legea bancară este și ea la fel de explicită (articolul 67): "Inspecțiile la sediul băncilor se efectuează de către personalul Băncii Naționale, împuternicit în acest sens, sau de către auditori independenți numiți de BNR". Mulți ani la rând, neregulile de la Bancorex și de la celelalte bănci au fost de notorietate publică și ar fi putut fi evitate măcar în parte, iar d-l Isărescu ne spune acum că de fapt am înțeles noi greșit, că supravegherea nu însemna control și că nu avea dreptul "să se bage peste bănci". Felul în care el se derobează de orice răspundere pentru grozăviile din sistemul bancar - "am fost la ei doar după ce s-au prăbușit" - explică nu doar ce s-a întâmplat până acum dar și ce ar mai putea urma, încă, atât timp cât lipsa de responsabilitate își face loc la niveluri atât de înalte. (Și totuși, intrat în campania electorală, d-l Isărescu este beneficiarul unei susțineri, inclusiv din zona societății civile, pe cât de semnificativă pe atât de surprinzătoare, ale cărei explicații nu este exclus să stea, cum sunt deja semne, și în numărul și consistența sponsorizărilor pe care fostul guvernator le-a făcut din banul public).

Repet un lucru pe care l-am mai spus nu demult, în opinia mea o parte a responsabilității pentru ceea ce s-a întâmplat revine societății civile. Spunând lucrul acesta eu nu pot să uit, desigur - și nimeni nu poate să facă asta - contribuția pe care societatea civilă a adus-o, mai ales până în 1996, la efortul comun de repunere în normalitate a societății românești. Și totuși, organizațiile civice militante politic - am în vedere în primul rând pe cele asociate tradițional Convenției Democratice - nu au mai reușit, după 1996, după ce colegii și prietenii lor au ajuns la guvernare, să fie la fel de consecvente cu definiția și principiile proprii ca până atunci. În urmă cu patru ani ele își asumau un număr de obiective foarte ambițioase ale prezenței în continuare în viața politică românească. Multe din ideile de atunci au fost însă abandonate, iar noii demnitari și funcționari publici au fost, în același timp, direct sau prin membrii familiilor lor, oameni de afaceri. Care nu aveau cum să nu amestece banul public cu cel privat. Cerința ca demnitarii și funcționarii publici să nu facă parte din AGA și consiliile de administrație de stat a fost și ea uitată (uneori chiar de oameni aparținând respectivelor organizații). Demnitari susținuți de aceste organizații, sau chiar membri ai lor, și-au stabilit salarii de 20 sau 30 de ori mai mari decât salariul mediu pe economie, deși liderii civici anunțau că se vor bate pentru

cumpătare și un comportament decent. După alegeri însă, ei au părut să nu aibă vreo problemă nici chiar cu salarii de ordinul sutelor de milioane de lei pe lună, ca al fostului guvernator al BNR - candidatul lor, acum, la Președinție. În anii în care partidul condus de d-l Ion Iliescu începea să facă din corupție un mod de a guverna - este corect ca și lucrurile acestea să fie ținute minte! - liderii civici organizau mitinguri la care reușeau să mobilizeze zeci de mii de oameni. Astăzi, însă, se dovedește că unitățile lor de măsură au fost diferite, după cum unii din înalții funcționari publici implicați în cazuri de corupție erau "de-ai noștri" iar alții, "de-ai lor". În ultimii patru ani, presa a scris aproape în fiecare zi despre nereguli dintre cele mai serioase în care au fost implicați oameni de la vârful puterii, fără ca vocea societății civile să se mai facă auzită ca în anii din urmă. Tăcerea liderilor societății civile în fața marilor fraude de la bănci, față de implicarea CEC în afacerea FNI, și a atâtor alte lucruri grave, are în ea ceva mult mai neclar decât aceea a oamenilor politici. Apropo de lucruri neclare, în urmă cu câteva luni, "sub înaltul patronaj al președintelui României, d-l Emil Constantinescu", o personalitate culturală cunoscută, senator CDR [Alexandru Paleologu], a primit drept premiu - cum s-a spus, "pentru excelență în cultură" - suma de mai bine de un miliard de lei. Astăzi se dovedește că foarte generosul sponsor al premiului și al festivităților prezidențiale - Sorin Ovidiu Vântu - este artizanul marii înșelătorii FNI.

Iată, deci, o imagine nu foarte optimistă. Cu siguranță mai puțin optimistă decât realitatea, de vreme ce în ceea ce am spus, din motivele arătate la început, m-am oprit mai mult asupra a ceea ce trebuie corectat decât a ceea ce este bine. Și totuși, eu cred că lucrurile ar putea să se îmbunătățească. Asta va depinde însă, în mare măsură, de felul în care forțele politice vor înțelege că ceva trebuie să se schimbe în mod esențial în acțiunea lor. Privatizarea, situația din agricultură, corupția - de pildă - sunt chestiuni care trebuie să-și găsească cât mai curând rezolvările amânate atâția ani; rezolvări deloc savante și accesibile, vezi Doamne, doar marii înțelepciuni a așa zișilor mari tehnocrați. Pentru că cel puțin pentru moment, societatea pare să nu aibă resursele pentru o destul de necesară primenire a actualei clase politice, aceasta va primi, probabil, fatalmente, mandatul să gestioneze în continuare treburile publice. Cred, însă, că este esențial ca oamenii politici să înțeleagă, în sfârșit, între multe altele, că, optând, împreună cu cei pe care îi reprezintă, pentru integrarea în lumea liberă, țara lor se află într-o competiție severă - dar absolut obligatorie - pe care ei nu au voie să o trateze cu detașarea și lipsa de diligență a conducătorilor țărilor autarhice, care preferă izolaționismul mai ales pentru a-și prezerva pozițiile și confortul individual. După cum cred că aproape la fel de important este ca oamenii politici - oameni și ei, și nu înșeri, înțelege oricine - să reușescă să pună într-un echilibru mai decent și mai funcțional interesele lor cu cele generale.

Vă mulțumesc pentru atenție.

Valerian Stan